

הלכות סבה סימן תרלה

סבת גויים, נשים, בהמה, כותיים, (ג) רועים, (ד) קנצים, (ה) ברגנין, שומרי שדות;
***אבל סבה שנעשית מאליה פסולה, לפי שלא נעשית לצל. כלפיך החוטט בגדיש ועשהו סבה**
אינה סבה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל (ומה שעושה אחר-כך הו' תעשה (1) ולא מן העשוי) (טו). (טו)
לפיכך אם עשה בתחלה לעשות שם הגדיש (1) חלל טפח במשך שבועה לשם סבה (3) (ח) *וחטט
בה אחר-כך והשלימה לעשרה, *כשרה, שהרי נעשית סבה שלא לצל. ויאה הגדיש גדול ולא
הגיים אלא חלל טפח במשך שבועה ושוב חזק בה הרבה ועשה בה סבה גדולה, אינה כשרה כלה
על-ידי משך שבועה שהגיים תחלה. *ואם חזק משני צדדים ארבע אמות יותר על השבועה, אף
השבועה פסולה, דסבך פסול מן הצד בארבע אמות: (ט) ואין לעשות הסבך (א) [ג] קדם
שיעשה (י) הדפנות, ואם עשה (ז) (יא) טפח סמוך לסבך, מתר לסבך קדם שיעשה שאר הדפנות, כמו בחוטט
בגדיש (ההוות מיימוני פ"ה) *:

באר היטב

פמבאר בסימן תרלו: (3) וחטט. בין מלמעלה בין מלמטה, ב"י ואחרונים:
 (א) קדם. ואפלו בדיעבד פסול, ט"ו ובלבד וידי-אחרון, ולא כב"ח: (7) טפח.
 רחב בארץ כל הסבה ונתן עליו הסבך ואחר-כך גמר המחצות, ט"ו:

שערי תשובה

[ג] קדם. עכ"ט. ועין ברי"י שקטב שהעקר דהפ"ח, דמסתין לנהר
 לתתלה במלתא חתמא שאינה בשום פוסק אלא בהגמ"י וכש"ע לא
 הזיז כו', ובשכנה"ג קטב שג"כ דעתו דהפ"ח, ועין בא"ר:

באור הלכה

הסבה (ב"ח ושא"א) * בהמה. ואם הוטל שם אשפה המסירה, וכל-שכן אם
 עשוי לפעמים לפנות שם לאדם, אין להכשיר אותו המקום לסקה. ועין לעיל
 בסימן פג בבאור הלכה דבור המתחיל 'וראה': * אבל סבה שנעשית
 מאליה פסולה לפי שלא נעשית לצל⁽¹⁾ וכי, שהרי לא עמר גדיש זה
 לצל. לכאורה לשון זה דחוק מאד, דאפלו אם נכנתו בעת עשית הגדיש
 לחטט אחר-כך ושישאר הסבך שלמעלה לצל, גם-כן פסול, שהרי מקל מקום
 לא נגע בסבך, אלא חקיקה בדפנות והסבך נעשית מאליה, וכמו שפרש רש"י
 בדה"א וזה לשונו: והיכי כמי תעשה ולא מן העשוי, כגון החוטט בגדיש
 עליו ולא סבה, שהסבך היה מאליה ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה, אלא
 פותח אחת מדפנותיו ונכנס לעמקו ונטל העמרים ומשליך והסבה נעשית
 מאליה וכי, וכן משמע בלבוש שכתב: אבל אם אינה עשויה אלא לצניעות
 בעלמא ולא לצלה, או שעשויה לצל ולא עשה מעשה בסבך אלא שעשה
 הדפנות ונעשה הסבך מאליה, פסולה. ולכאורה היה אפשר לומר דסבך
 הרמב"ם (שהעתיק המחבר לשונו) דרעת בעל המאור שקטב בסוגין דה"י, יב.
 שאם הצלה מתחלה העמרים בגדיש לשם סבה שיהי' לו בגדיש, כשרה, אבל
 מכל הפוסקים לא משמע כן, דאפלו אם עשאה לשם צל בעינין דתקא שיעשה
 חלל טפח במשך שבועה, וכן מוכח נמי קצת מפה שסיים: לפיכך וכי חלל
 טפח במשך שבועה לשם סבה. ועל-כ"ן נראה לצניעות דעמי' ללשב קצת, דבגנותו
 ריח לאפוקי דאם עשה בתחלה חלל טפח במשך שבועה לשם סבה, וזה הרי
 נעשית סבך שלא לצל, וכמו שסיים אחר-כך: * וחטט בה אחר-כך
 והשלימה וכי. לכאורה פשוט דזה אינו צריך לעשות לשם סבה, דשם סבה
 חילל עלה על-ידי טפח זה, וכמו שכתבו הפוסקים דשם אהל חל על טפח, וכן
 ברמב"ם וכל הפוסקים לא הזכירו שצריך לעשות לשם צל אלא בשפת
 הראשון דעל-ידי-יה חילל עלה שם סבה, וכן מוכח ברא"ש בהד"א, אבל מה
 נעשה דבריה"א איתא וחטט לשם סבה, וצריך עיון גדול: * כשרה. ואפלו
 לדעת המחמירין באין המטר יכול לירד, מתר בזה, ולא אסרו מדרבנן באין
 המטר יכול לירד אלא בקיש' לו דמיון לבית, מה שאין כן בגדיש דאין לו
 דמיון לבית כלל [ט"ו]. ודעת האלהי רבה דמרי' בזה שנטל מקצהו בעינין
 שיהא הגשמים יכולין לירד: * ואם חזק משני צדדים ארבע אמות וכי.
 לענין סבך-פסול לא מעי' שיהיו ארבע אמות משני צדדין ואפלו מצד אחד
 פוסל, כדלעיל בסימן תרלב סעיף א, וכן לא נוכל לומר דכנתו שיצטרף ב'
 אמות מצד זה וב' אמות מצד זה, וכי' לשם, וכן מוכח בפסקי הרא"ש שקטב

תסם: אם יש ארבע אמות ממשך שבועה הראשונים עד הפתל, אפלו שבועה הראשונים פסול, וכן משמע בלבוש. אכן באמת יש למרן בפשיטתו, דמאי טעמא
 לכי בארבע אמות מצד אחד לפסלו, משום דעל-ידי-יה לא נשאר לסקה שהיה לה מתחלה ג' דפנות כי אם ב' דפנות, ועל-כ"ן בענינו יש לאשכוחי לפעמים
 וצריך חקיקה משני צדדים לפסלו, כגון שבעת שחטט בגדיש מן הצד ארבע אמות ונעשה חלל, עמד בצד זה ופנה העמרים מן הגדיש במקום שהיה חלל טפח
 ועשהו גבה עשרה טפחים בשטח שלש דפנות סביבותיו, ובאופן זה גודאי לא יוכל הארבע אמות לפסלו, דהא לו יהי דבארבע אמות לא נוכל לומר דפן עקמה
 וחסרה דפן אחד, על-כ"ל פנים ישאר עוד ג' דפנות, ועל-כ"ן צירי המחבר כגון שעשה חקיקת ארבע אמות משני הצדדין, ואם-כן לא ישאר להסבה כי אם שתי דפנות:

שער הציזין

(1) רש"י בדה"א, ורצה לומר שאפלו וכן בניטלתו העמרים שישאר הסבך לשם צל גם-כן לא מהני, אחר דבעצם הסבך לא נעשה שום מעשה וכ"מ
 מריטב"א וע"פ: (2) פוסקים: (3) דאף דכזה ליתא לסקה החלל הראשון עתה כלל, וסבך שנעשה השתא הוה אמניא דיש בזה
 משום תעשה ולא מן העשוי, קא מעיקר דאפלו הכי כשר. דאמרנן דמתחלה היה כל מה שלמעלה שם סבך אלא דהשתא קליש לה ועושהו דק
 [פוסקים]: (4) והעתיקו השניי' בקסת הגדולה, והבדלי' וסוף מצדו גם-כן כמותו: (5) לבוש וט"ו ואלהי רבה בשם ספר ארמל' ובגדי' יע"ש: (ג) ט"ו:

הַלְבוּת סִפָּה סִימָן תַּרְלָה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ט]

אין קרוי אה"ל⁶, ואם יעשה אחר-כך הפחצות הני 'ולא מן העשוי'⁶.

5) אמנם, לגבי איסור עשיית אהל בשבת, כתב לעיל (סי' שטו ס"ק ב, טו ו-כ) שאם מניח גג לשם אהל כדי להגן על מה שתחתיו או כדי שיהיה ראוי להשתמש מתחתיו, נחשב הדבר כעשיית אהל אף אם אין מחיצות מתחתיו, ואסור להניחו בשבת, וכן העירו הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב סוכה סי' ו) והגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ח דבר הלכה אות טו), שלענין טומאה נחשב כאהל כל מקום שיש בו גג, אף אם אין מתחתיו מחיצות.

6) ואם נפלו מחיצות הסוכה לאחר שהונח הסכך על גביהן, כתב בשו"ת רב פעלים (אריח ח"א סי' לד) שמותר להחזירין בלא להגביה את הסכך מעל הסוכה, ואין זה נחשב כסכך קודם לדפנות, שכיון שנעשו הדפנות בתחילה כדון, אין הסוכה נפסלת כשנפלו החזירין, וכן כתב הק"ח חיים (סי' יח). והגר"פ פראנק (מקראי קדש סוכות ח"א סי' יא) כתב שנחלקו הפוסקים בדבר, ובשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' נו) כתב שאם החליף את המחיצות במחיצות אחרות, אין הסוכה פסולה מחמת שהסכך קדם למחיצות השניות, ובפרט שאין פשוט שההלכה כלבוש והט"ז שפסלו כשקדם הסכך לדפנות, כיון שמסברא נראה כב"ח.

אכן, אם נפלו המחיצות לפני בניית החג, כתבו בשו"ת רב פעלים (שם) ובמקראי קדש (שם) שצריך להסיר את הסכך ולהחזירו רק לאחר שהעמיד את המחיצות, מפני שאין הסוכה נחשבת כעשויה עד שחל עליה שם סוכה בבניית החג.

ולענין תריס או דלת המשמשים כדופן השלישית בסוכה, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ז ס"ז) שמועילה סגירתם להכשיר את הסוכה אף שסוגרם לאחר שהסכך כבר עשוי, וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ב עמ' רסא, שלמי תדה סוכות סי' לב אות א) [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תרל ס"ק נד) אם מותר לעשות כן אף בשבת יום טוב]. ובשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' קמו) כתב, שאם הם לא היו טגורים בשעת הסיכון, אין הוא מיקל לסכך עליהם לכתחילה, אף שמסברא נראה שיש להקל אף בזה, אך אם היו התריסים טגורים ומשמשים כמחיצות בשעת הנחת הסיכון, יש הרבה צדדים להקל ומותר לפותחם ולסגורם אחר כך.

ואף אם התחיל לסכך את הסוכה מאמצעה, והיה הסכך ללא דפנות עד שהניח את הסכך גם בסמוך אליהן, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' נו אות ד) שאין חשש בכך שהסכך הועיל לסוכה לפני שהועילו הדפנות, מפני שרגילים לעשות אהל בדרך כזו, והפסול של סכך הקודם לדפנות אינו אלא משום שנעשתה הסוכה שלא בדרך עשיית אהל [וראה חוט שני סוכות עמ' רא-רב].

[משנ"ב ס"ק י]

יְדַעְתֶּם דָּאָן בְּדִיעֵבֶד פְּסוּלִים.

7) ולגבי מי שסיכך על גבי מבוי שיש לו לחי ברוח השלישית, כתב השו"ע לעיל (סי' תרל ט"ז) שהסוכה כשרה רק בשבת שבתוך החג, וכבר העיר על כך בשו"ת עמודי אור (סי' לט) שכיון שהסכך הונח קודם השבת והדפנות אינן מתכשרות אלא בשבת, נמצא שהסכך קודם לדפנות, ומוכח שאין הסוכה נפסלת בכך. ותירץ הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב סוכה סי' ו) שאם בנה שתי מחיצות משני הצדדים ועל גביהם הניח את הסכך, אין חיסרון בכך שהניח את הסכך לפני שבנה את הדופן השלישית, כיון שמבואר בשו"ע לעיל

(סי' שטו ס"ו ו-י) ובמשנ"ב שם (סי' כב) שגג עם שתי מחיצות נחשב כאהל, והחיסרון כשהסכך קודם לדפנות הוא רק מצד שבשעת הנחת הסכך לא נעשה אהל. אכן העיר, שלפי הגר"א [המובא בהע' הבאה] אין להניח את הסכך עד לאחר שנעשו שלש מחיצות [וראה מה שכתבנו שם]. והגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ח דבר הלכה אות טו) תירץ, שכיון שהסוכה במבוי אינה מחוסרת עשיה, שהרי נשלמה עשייתה, ותהיה כשרה בשבת בצורה בה נעשתה [בלא הוספת דפנות אחר כך], נחשב הדבר כיתעשה ולא כ'מנ העשוי', וכעין זה כתב הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב שם). וכן תירץ בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' נו), שכיון שעמד לחי לפני שסיכך, והוא נחשב קצת כדופן מפני שייחשב כדופן בשבת, די בכך להחשיב את הסוכה כאילו קדמו דפנותיה לסכך.

[משנ"ב ס"ק יא]

בְּאֲרֵךְ קָל הַסִּפָּה.

8) ומספר המחיצות שצריך שיקדמו לסכך, כתב הבכורי יעקב (סי' ח) שצריך שיעמדו שלש מחיצות לפני שמניח את הסכך, וכן משמע בביאור הגר"א (ד"ה ואין), וכן מבואר בשו"ת עמודי אור (סי' לט), וכן במקור חיים (הגהות וקצת ביאורים על המגיני ארץ, על המגיא סי' תרלב ס"ק א) ובערך לחם (כאן), ונדפס בשולי גליון השו"ע הוצאת מכון ירושלים). מאידך, הפמ"ג (משב"ז ס"ק דה) הסתפק שמא די בכך שתעמוד מחיצה אחת באורך שבעה טפחים, או על כל פנים באורך כל הסוכה, קודם הנחת הסכך [וראה א"א סי' תרל ס"ק יט שכתב שבהעמדת אדם כדופן יש חיסרון של סכך קודם לדפנות, אף ששתי הדפנות האחרות לכאורה כבר עשויות], ובשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' נג, וח"ח סי' קמו) כתב שכן מתבאר מדברי הט"ז (סי' ה), שדי בכך שתעמוד מחיצה אחת גבוהה עשרה טפחים לפני הסיכון, והוסיף, שראוי לסמוך להקל בזה למעשה, כיון שבין כך יתכן שההלכה כב"ח.

ומה שכתב הרמ"א שצריך שהטפח של המחיצה יהיה סמוך לסכך, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ח דבר הלכה אות טו) והגר"י קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רא) שאף אם הטפח נמצא בריחוק פחות משלשה טפחים מהסכך, נחשב הוא כסמוך לסכך. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (סוכה כהלכתה הוספות ותקונים לעמ' 67) שאף אם הטפח נמצא על הארץ, ואינו סמוך לסכך כלל, הסוכה כשרה.

[ביה"ל ד"ה אבל]

אָבַל סִפָּה שֶׁנֶּעֱשִׂית מֵאֲלֵי קְסוּלָה לְפִי שְׂלָא נֶעֱשִׂית לְצִלָּה.

9) וכן אם נפל סכך על הסוכה על ידי רוח, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י ס"ק אות א) שהסוכה פסולה, כיון שהסכך לא הונח לשם צל [וראה שו"ת חלקת יואב ח"א או"ח סי' ח בהע"ל]. והוסיף, שאף אם הונח לשם צל אלא שהעיפה אותו הרוח עד שהתגלתה הסוכה לגמרי ושוב החזירתו למקומו, הסוכה פסולה מחמת שהסיכון השני לא נעשה לשם צל. וכן דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ה אות לד) שכיון שבשעה שהיה כדון נפסלה הסוכה, נפסל הסכך עד שיחזור ויניחנו לשם צל.

ואם לא עף הסכך הצידה, אלא רק התרומם באויר על גבי הסוכה וחזר ונה במקומו, כתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שכשרה היא, כיון שגם כשהיה באויר לא הופקע מלהיחשב כסכך, וכעין דין 'חבוט רמי' המבואר בשו"ע לעיל (סי' תרלא ס"ה). ואם נשארה קצת מהמחצלת במקומה, צידד בשו"ת שבת הלוי (שם) שהחלק שעף ברוח לא הופקע מלהיחשב כסכך, מחמת מקצת הסכך שנשא במקומו, ולמעשה לא הכריע בדבר.